

УДК 004.773.7:004.056:351.86–049.5

Чужиков А. В.

ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА МЕДІЙНИХ СИСТЕМ

Досліджено особливості розвитку медійних систем у глобальній економіці та виявлено характер їхнього впливу на формування інформаційної політики цілої низки країн. Особливу увагу приділено проблемі сучасного дуалізму медіа, коли, з одного боку, вони потребують економічного захисту, а з іншого – нерідко самі виступають із позиції захисту тих негативних процесів, що мають місце в глобальному інформаційному просторі. Виявлено джерела внутрішніх та зовнішніх загроз, запропоновано контактну модель забезпечення безпеки медійних систем. Розкрито роль сучасних механізмів та інструментів економічної безпеки ЗМІ.

Ключові слова: медійні системи, глобалізація, економічна безпека, ЗМІ, контактна модель.

Постановка проблеми. Швидкий розвиток інформаційних процесів у глобальній економіці висунув на перший план проблему захисту медійних систем, які можуть істотно впливати на громадську думку, розстановку політичних сил і викликати суттєві трансформації на фінансових, енергетичних та інших секторальних ринках глобальної економіки. Водночас самі медіа нерідко виявляються доволі вразливими в процесі їх приватизації, зростаючої інформаційної конкуренції, посилення олігополітичних тенденцій, що найбільш чітко прослідковується у процесі глибокого аналізу діяльності потужних медіахолдінгів. Виявити можливі напрями формування економічного захисту медійних систем та формування економічних важелів забезпечення їхньої безпеки є важливою науковою проблемою, що й спонукало автора до проведення відповідного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У процесі зростання інформаційної і економічної напруженості в медіасекторі з'являється все більше наукових праць, присвячених важливим напрямам стратегічних досліджень цього важливого сектору глобального процесу. З-поміж них слід виокремити ті, що концентрують свою увагу на вивченні впливу ісламу та інших релігій на ЗМІ (К. Riddel [6]), сек'юритизації медійних ефектів, а також на так званих фреймів, попит на які постійно зростає на телебаченні (F. Vultee [3], F. Vultee та Th. Balzacq [2], V. Dolines [4]). Окремі фахівці (А. Айрис, Ж. Бюген [1]) розглядають зазначену проблематику в розрізі менеджменту медійних компаній. Разом із тим безпекові елементи медіа як у закордонній науковій літературі, так у вітчизняній досліджено ще недостатньо. Як доказ можна навести праці відомих

західних науковців, які є авторитетними міжнародними експертами у сфері ЗМІ (L. Küng, Г. Гліссен, G. Creeber, J. Nelson, Т.В. Maclean), у їхніх наукових працях проблема економічної безпеки або не розглядається взагалі, або розглядається лише фрагментарно.

Мета статті полягає у дослідженні особливостей забезпечення економічної безпеки медійних систем у процесі посилення асиметричних глобалізаційних впливів, виявленні зовнішніх та внутрішніх загроз та розробленні контактної моделі забезпечення безпеки медійних систем.

Виклад основного матеріалу дослідження. Значні потоки інформації, що інтенсивно рухаються у світовому просторі, несуть у собі як численні великі переваги для людства, так і значну небезпеку, що пов'язана з асиметричним сприйняттям подій, художніх образів, уподобань, вірувань та в кінцевому підсумку постійно зростаючого ступеня впливу на споживачів. Велике значення також мають компетентність та професіоналізм фахівців медіа і технологічна досконалість обладнання, яке використовується. Все це разом узяття створює, на думку А. Айрис та Ж. Бюгена [1], відповідний рівень конкуренції медійних компаній, їхній імідж, належний ступінь довіри з боку певних верств населення та переваги в межах одного із секторів глобального інформаційного середовища. Разом із тим, важливим є асиметричне у цілому поєднання вільного суперництва компаній та використання ними у деяких випадках сумнівного контенту передач, явно провокативного спрямування, що транслюються по всьому світу. За одних умов потужні медійні корпорації або ж невеликі регіональні ЗМІ виступають рупором ідеологічного впливу, за інших – ставлять за мету

отримання надприбутків через залучення значних обсягів реклами, у ході чого відбувається інтегрування креативного, інформаційного і медійного бізнесу та створення на цій основі кластерів, технополісів, іннотехів. Звісно, у цьому разі завжди виникатимуть ризики і загрози, по-перше, для самого конкретного проекту, а по-друге, до вкладених у нього інвестицій узагалі. Можна говорити й про численні медіафрейми (MediaFrame), які у цій галузі можуть являти собою майже все (видавничі системи, кадри, інтервали часу тощо). Досить повно дослідили вплив окремих змістовних одиниць (фреймів) на інформаційний ринок у цілому F. Vultee та Th. Balzacq [2]. Однак їм не вдалося ідентифікувати фінансовий вплив запобіжних заходів на стабільність медійного підприємства у цілому.

Втім, чимало сучасних дослідників приділяють значну увагу різним аспектам діяльності медіа та їхній безпеці. В окремих випадках, як це зробив у своїй докторській дисертації згадуваний вище F. Vultee, йдеться про теорію медіаефектів у системі безпекових заходів [3, с. 1–7], в інших, як це зазначає V. Dolines, усі зусилля мають бути скеровані на з'ясування ролі масмедіа в процесі боротьби з тероризмом та називаються окремі канали, які активно висвітлювали терористичні події та аналізували дії поліції впродовж 1997–2000 рр. (канали ABC, CBS, NBC) [4, р. 24]. Проблему інформаційної безпеки та пов'язаного з цим редакційного менеджменту розглядає російський дослідник В. Голуб [5], який ставить доволі непросте питання про нові принципи управління в редакціях (редакційну політику в нових умовах, зміну власника, аудиторії тощо). Окремі сучасні дослідники скеровують свій науковий інтерес у бік дослідження ісламу і його впливу на ЗМІ, а також на міграційну політику, яка є найбільш болючою для сучасного ЄС. Доволі вдала спроба такої систематизації безпекових впливів належить K. Piddel [6].

Події останніх років в Україні наочно продемонстрували, наскільки складними можуть виявитися стосунки двох сусідніх держав під час проведення військових дій і наскільки відповідальними за правдиве висвітлення цих подій мають стати ЗМІ. Вітчизняний дослідник О. Гойман, який уважно дослідив цю ситуацію, повною мірою обгрунтував характер і напрями маніпулювання масовою свідомістю в умовах сучасної гібридної війни. Ними стали реміфологізація (відновлення міфів) [7, с. 51], а також розгалужена пропаганда (створення фейків руйнування, роз'єднання, залякування, відчаю, героїзму, просвітництва) [7, с. 53]. Усі ці види так званих телевізійних контентів мають місце й

нині і, цілком очевидно, можуть бути використані ще не один раз.

Слід зазначити, що у цілій низці постіндустріальних країн проблема сек'юритизації розглядається через призму, насамперед, фінансової безпеки та зростаючої інституалізації цього процесу. Так, створена свого часу Австралійська комісія з безпеки й інвестицій (ASIC) вважає найважливішими своїми цілями забезпечення безпеки ринків капіталу, гармонізацію, фрагментацію ризиків, інновацій та діджитал-інструментів для майбутньої безпеки [8, с. 2]. Серед наявних загроз розробники цього документу виокремлюють кібербезпеку, ветовання, а також можливість або ж неможливість дотримання інформаційних стандартів [8, с. 5–6]. Доволі вдалою, на нашу думку, спробою параметризації загроз слід уважати спробу А. Армєнського, В. Гусєва та А. Петрова виокремити внутрішні та зовнішні загрози (табл. 1).

Узагальнюючи підходи вищезазначених дослідників до класифікації загроз, слід відзначити, що наявних внутрішніх перешкод налічується достатньо багато. В окремих випадках це зумовлено технологічним відставанням, в інших – інституційними перешкодами і так званою нормативно-правовою основою.

Зовнішні загрози подолати доволі складно, адже боротьба з розвідками іноземних країн, яка авторами чомусь називається двічі (див. 1-й і передостанній пункти), хоча й є важливим безпековим компонентом будь-якої держави, насправді не може носити абсолютно домінуючий характер. Ключовими словами тут можна вважати інформаційні технології та зумовлені ними різні рівні глобальної конкуренції. Втім, варто зауважити, що визначення трендів інформаційної політики у сучасному світі є доволі складною справою, адже доступ до глобальних мереж мають практично всі користувачі Інтернету (за винятком тих держав (КНР, КНДР і деяких інших), у межах яких здійснюється заходи селективного блокування інформаційних потоків, що стримують відповідний рух медіапродуктів. Разом із тим варто зазначити, що наявні економічні заходи стосуються, насамперед, сек'юритизації фінансових ринків і передбачають, як це робить Business Europe, розроблення чітких інструкцій щодо правил, критеріїв, лімітів, транспарентності фінансових установ, їхньої сертифікації та рейтингів тощо [10].

У цілому варто відзначити, що економічні інструменти та механізми впливу на безпеку медіа є доволі складними й у багатьох постіндустріальних країнах далеко не завжди ефективними, адже наявність у них демократичних підходів виступає серйозним застереженням (а здебільшого ще й бло-

Таблиця 1

**Джерела внутрішніх та зовнішніх загроз інформаційній безпеці РФ
(за А. Армєнським, В. Гусєвим та А. Петровим)**

Внутрішні загрози	Зовнішні загрози
<ul style="list-style-type: none"> – критичний стан галузей промисловості; – тенденції зрощування державних і кримінальних структур; зниження ступеня їхньої захищеності; – недостатня координація органів державної влади; – недостатня розробленість нормативно-правової бази; – недостатнє фінансування заходів щодо забезпечення інформаційної безпеки; – недостатня інформаційна обізнаність суспільства; – відставання РФ від провідних країн світу за рівнем інформатизації, менеджментом органів державної влади всіх рівнів, включаючи органи місцевого самоуправління 	<ul style="list-style-type: none"> – діяльність іноземних політичних, економічних, військових, розвідувальних та інформаційних структур; – намагання низки країн до домінування у світовому інформаційному просторі та витісненню РФ з інформаційних ринків; – діяльність міжнародних терористичних організацій, загострення міжнародної конкуренції за володіння інформаційними технологіями і ресурсами; – зростання технологічного розриву провідних держав світу, їхня протидія створенню російських інформаційних технологій; – діяльність розвідок іноземних держав; – розроблення і реалізація концепцій інформаційних війн

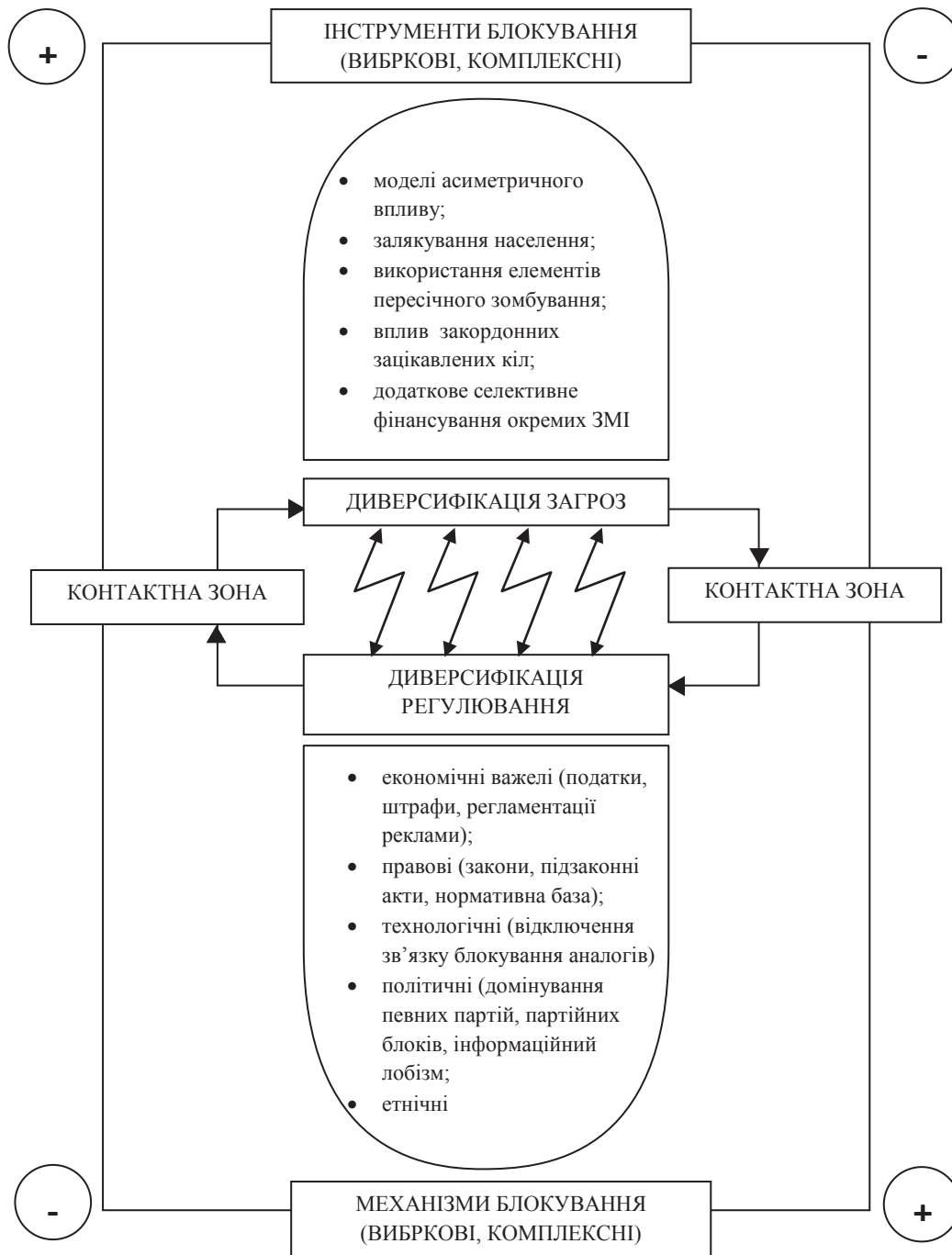
Джерело: складено за [9, с. 33–34]

куючим) заходом правового впливу на ЗМІ, тоді як власники інших медіа в державах, що розвиваються, повною мірою використовують переваги відсутності регулювання або ж неприхованого авторитаризму.

Під час визначення економічних передумов забезпечення сталості різних медіа надзвичайно важливими є з'ясування того чи іншого правовласника, що ними володіє (приватного, державного, муніципального) та визначення напрямів редакційного дискурсу. Таким чином, виходить, що відокремити інформаційну політику від економічної практично неможливо. Водночас варто зазначити, що доходи, які отримують практично всі ЗМІ (телебачення, радіо, газети, журнали),

надходять переважно від реклами та лише іноді – від абонентної плати та підписки. При цьому політична реклама не є винятком. До того ж вибори президентів чи депутатів парламентів завжди доволі чітко висвітлюють те, хто саме володіє каналом, медіакомпанією або ж, як це має місце в Україні, цілим медіахолдингом. Звичайно, що це може вносити певні корективи в редакційну політику ЗМІ та іноді викликати конфлікти між ними, натомість в інших – вести до монополізації (олігополізації) усього медійного простору, в якому його численні учасники мають різні цілі, завдання та стратегії їх досягнення (рис. 1).

Пропонована модель повною мірою розкриває характер та структуру внутрішнього і зовнішнього

Примітка: + - конвергенція інтересів ЗМІ; - - дивергенція інтересів ЗМІ; ++ - дивергенція інтересів ЗМІ

Рис. 1. Контактна модель забезпечення безпеки медійних систем

Джерело: розроблено автором

протистояння медіа та виникнення в них численних конфліктів. Разом із тим слід зауважити, що далеко не всі із цих проявів можна віднести до відповідного рівня конкурентоспроможності. При цьому варто зазначити, що під медійною системою слід розуміти комплекс організаційно-економічних заходів збору, селектування, оброблення, комерціалізації і трансферу інформації, отриманих нових знань, художньо-емоційних образів у межах полі структурного руху створювального продукту вздовж наявної інфраструктури тієї чи іншої громадської або бізнесової моделі. Найбільш вираженою сферою конфліктування стає так звана контактна зона, двома дієвими зонами якої стають: диверсифікація загроз і диверсифікація регулювання. За цих обставин ми можемо прогнозувати конвергенцію медійних компаній, коли має місце збіг інтересів та посилення їхньої конкурентоспроможності за рахунок залучення численних колабораційних інструментів і механізмів регулювання у найбільш прийнятній для цих медіа сфері. З іншого боку, зростання напруженості у стосунках конкурентів стимулюватиме дивергенцію інтересів ЗМІ, основою чого неодмінно стануть підвищена конфліктність, загострення старих і поява нових суперечок, нарощування обсягів тіншового фінансування медійних заходів, що здійснюється як із відносно відкритих джерел (приміром, офшорні зони), так і опосередковано, через цілу низку посередницьких організацій. Наслідки при цьому можуть бути непередбачуваними. Умовний поділ на блоки, що явно видно у пропонованій контактній моделі, передбачає можливість користування селективними інструментами і механізмами або ж цілим їх комплексом. Утім, наявним підходом до ідентифікації економічного (фінансового) впливу на медіа, що існують в ЄС, слід дати, на нашу думку, більш розгорнуте трактування.

До інструментів забезпечення економічної сталості медійного підприємства в Європейському Союзі належать: спеціальні структурні фонди, фонди міжнародних організацій, статутна діяльність яких скерована на досягнення важливих гуманітарних цілей, пряме фінансування власників каналу (холдингу), доходи від реклами, меценатське (спонсорське) фінансування окремих форматів, а також релігійні, етнічні та інші відшкодування, що спрямовані на здійснення просвітницьких заходів, розвиток полілінгвістичності, а також пряма фінансова підтримка каналів, що висвітлюють діяльність цього інтеграційного угруповання.

Разом із тим слід відзначити, що до механізмів отримання коштів медійними установами слід віднести продаж ефірного часу (найдорожчими є години так званого прайм-тайму з 18.00 до 21.00), рекламні шпальта газет та журналів, продаж світової інформації (інформагенції) тощо, а також гранти, інвестиції, створені в межах холдингових медіапродукти. Слід також зазначити, що починаючи з 2015 р. більша частина рекламних матеріалів відтепер розміщується в мережі Інтернет.

Варто зауважити, що механізми й інструменти захисту медіа не обов'язково можуть носити лише

економічний характер, адже його закономірним продовженням є наявність правових механізмів захисту, що охоплюють захист авторських прав, контроль над дотриманням ліцензійних умов, купівлю/продаж медійних продуктів, неухильне дотримання демонстраційних умов, забезпечення прозорості аутсорсингових відносин, пітчинг тощо.

Висновки. У процесі становлення нового інформаційного суспільства, його розвитку і постійної модернізації на перший план виступають численні медіа, роль і значення яких доволі важко переоцінити, адже нова парадигма *Homoinformaticus*, у межах якої вони ідентифікуються, являє собою принципово нову модель побудови суспільства, в якому чільне місце відіграє зростаюча залежність людини від тієї інформації, яку вона сприймає, засвоює, бере до уваги, приймає рішення і починає діяти. Небезпека, котра виникає за умов упередженого втручання в медійні системи, може призвести до численних катастрофічних наслідків, у тому числі в економічній й фінансовій сферах. Основні особливості таких впливів полягають у такому:

1. Вплив сучасних медіа на глобальне суспільство у цілому і глобального суспільства на медіа є складним дуалістичним процесом прискореної інформатизації людського життя і несе в собі не лише ідею створення найкращих і найкомфортніших умов для отримання подібної інформації та емоційно-образних символів шляхом їхнього трансферу, а й доволі високі ризики для людей через тиражування неправдивих новин, їх асиметричного сприйняття та підбурювання до тих чи інших учинків, що потребує розроблення дієвих заходів захисту медіа та в окремих випадках – суспільства від медіа.

2. Основними джерелами загроз виступають: посилений зовнішній вплив на інформаційне середовище певної країни, зростання технологічного розриву між окремими державами, втягнення держав в інформаційні війни, недостатнє фінансування заходів інформаційної безпеки, можливе зрощування державних і тіншових структур та контролювання певних секторів національних інформаційних ринків, недостатній державний менеджмент регулювання медіа, а також недостатня розробленість нормативно-правової бази.

3. Контактна модель забезпечення безпеки являє собою своєрідний магніт, у якому полярність (економічна політика держави щодо ЗМІ) відіграє надзвичайно важливу роль, адже дає змогу використовувати ефективні інструменти та механізми взаємодії між двома активними зонами: блоком диверсифікації регулювання спільна, блоком диверсифікації інформаційних загроз, сигнальна система яких носить інтеграційно-дезінтеграційний характер. Економічна сталість медійних компаній залежить від рівня їхньої конкурентоспроможності, отримуваних доходів від реклами, продуманої кадрової політики, надходження грантів, спонсорської допомоги, продажу виробленої продукції, а також від того, наскільки диверсифікованими виглядають для конкретного ЗМІ заявлені вище джерела.

Список використаних джерел:

1. Айрис А., Бюген Ж. Управление медиакомпаниями. М.: Университетская книга, 2010. 560 с.
2. Vultee F., Balzacq T. Securitization as a Media Frame: What Happens when the media «Speak Security». New York: Routledge, 2011. 93 p.
3. Vultee F. Securitization as a theory of media effects: the contest over the framing of political violence. A Dissertation presented to the Faculty of the Graduate School at the University of Missouri – Columbia. In Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree Doctor of Philosophy. Missouri. Columbia: UMC, 2007. P. 1–7.

4. Dolinec V. The role of Mass Media in the securitization process of international terrorism. *Politickévedy Studies*. URL: <http://www.politickévedy.fpvvmv.umb.sk/app/cms/File.php>.
5. Голуб В. Информационная безопасность и редакционный менеджмент. Вестник Воронежского государственного университета. Серия «Филология. Журналистика». 2011. № 2. С. 168–171.
6. Riddel K. Islam and securitization of population policies: Muslim states and sustainability. *Journal of Population Research*. 2013. Vol. 30. № 1. P. 97–99.
7. Гойман О. Маніпулювання масовою свідомістю в умовах сучасної гібридної війни. *Філософські грані*. 2015. № 1(117). С. 50–56.
8. Role of securitization on funding economic activity and growth. *Asic. Australian Securities & Investments Commission*. 2017. 7 June. 6 p.
9. Информационная и экономическая безопасность государства / А. Арменский, В. Гусев, А. Петров. М.: Мобиле, 2003. С. 3–34.
10. Capital Markets Union: Securitization. *BusinessEurope*. 2017. 30 March. 5 p.

Чужиков А. В.

ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана»

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ МЕДИАСИСТЕМ

Резюме

Исследованы особенности развития медиасистем и выявлен характер их влияния на формирование информационной политики целого ряда стран. Особое внимание уделено проблеме современного дуализма медиа, когда, с одной стороны, они требуют экономической защиты, а с другой – часто сами выступают с позиции защиты тех негативных процессов, которые имеют место в глобальном информационном пространстве. Выявлены источники внутренних и внешних угроз, предложена контактная модель обеспечения безопасности медиасистем. Раскрыта роль современных механизмов и инструментов экономической безопасности СМИ.

Ключевые слова: медиасистемы, глобализация, экономическая безопасность, СМИ, контактная модель.

Chuzhykov A. V.

Kyiv National Economic University, named after Vadym Hetman

ECONOMIC SECURITY OF MEDIA SYSTEMS

Summary

The features of the development of the media of systems are investigated and the nature of their influence on the formation of the information policy of the whole country is revealed. Particular attention is given to the problem of modern dualism of media, when, from one side, they require economic protection, and on the other – often they themselves act from the standpoint of protecting the technical processes that have a place in the global information space. Identified sources of internal and external threats, proposed a contactless model for ensuring the safety of media systems. The role of modern mechanisms and instruments of economic security of the media is disclosed.

Key words: media systems, globalization, economic security, media, contact model.